

El rigor en la informació esportiva. El tractament de vuit esportistes musulmanes als Jocs Olímpics de Londres 2012 des de la perspectiva de l'ètica periodística

Xavier Ramon

Resum

Londres 2012 va representar una fita per a la inclusió de les atletes de països musulmans que mai havien enviat dones als Jocs Olímpics, l'esdeveniment esportiu més prestigiós a escala internacional. La seva participació obre noves possibilitats per avaluar la qualitat, el rigor i l'exhaustivitat del seu tractament a la premsa internacional. Mitjançant l'anàlisi qualitativa del contingut sobre una mostra de tres diaris de referència, *The Guardian / The Observer* (Regne Unit), *The New York Times* (Estats Units d'Amèrica) i *El País* (Espanya), l'article examina la cobertura de vuit esportistes musulmanes. L'estudi revela el compliment dels principis deontològics fonamentals, concretats als codis ètics professionals. En especial, s'observa el rigor i l'aprofundiment en aspectes contextuals de la seva participació, com la situació política, social i econòmica dels seus països d'origen. Malgrat tot, també es remarca la pervivència de mecanismes com el sensacionalisme, els estereotips i la trivialització de les seves qualitats esportives.

PARAULES CLAU: rigor, periodisme esportiu, ètica periodística, esportistes musulmanes, Jocs Olímpics de Londres 2012.

Rigour in sports news. The treatment of eight Muslim sportswomen participating in the 2012 London Summer Olympics from the standpoint of journalism ethics

Abstract

London 2012 marked a milestone in the inclusion of sportswomen from Muslim countries which had never before sent female athletes to the Olympic Games, the most prestigious international mega sports event. The participation of these women opens up new possibilities for evaluating the quality, accuracy and completeness of their coverage in the international press. By applying qualitative content analysis to a sample of three quality newspapers — *The Guardian/The Observer* (UK), *The New York Times* (USA) and *El País* (Spain) — this paper examines the treatment of eight Muslim sportswomen, finding that compliance was made with the basic principles set out in the professional ethical codes. In particular, rigour and depth of coverage were observed in contextual aspects of their participation, including the political, social and economic situations of their respective countries. It was also found, however, that mechanisms such as sensationalism, stereotypes and trivialisation of sporting qualities still persist.

KEYWORDS: journalistic rigour, sports journalism, journalism ethics, Muslim sportswomen, 2012 London Summer Olympics.

Introducció

Atesa la seva condició d'actors clau en la configuració de l'agenda pública i la difusió d'informació i valors en les societats democràtiques (Hardy, 2008), l'activitat dels mitjans de comunicació s'ha de regir per una «brúixola moral» (Kovach i Rosenstiel, 2001: 181). Els professionals han d'acomplir una sèrie de deures de primer ordre: han de proporcionar un tractament complet, ètic i responsable de totes les àrees, incloent-hi la informació esportiva (Boyle, 2006); han de ponderar la llibertat d'expressió amb l'acompliment d'una sèrie de responsabilitats comunicatives (Alsius, 1999; Christians *et al.*, 2009; Deuze, 2005; Sanders, 2003), i han de mostrar el seu compromís per generar continguts de qualitat (Restrepo, 2012).

L'acompliment d'aquests deures ètics és fonamental en la transmissió dels Jocs Olímpics, atesa la seva condició d'esdeveniment esportiu amb més prestigi i visibilitat a escala internacional (Markula, 2009; Rivenburgh, 2002). A més, cal tenir en compte que els Jocs transmeten una sèrie de valors essencials com la igualtat, la solidaritat, la tolerància, el multiculturalisme i la justícia (Miah i Garcia, 2012; Parry, 2006) i actuen com a espai crucial per a la legitimació d'identitats individuals i col·lectives (Billings, 2008; Horne i Whannel, 2012).

Una de les grans fites dels Jocs Olímpics de Londres 2012 van ser els passos efectuats cap a la igualtat en la participació femenina. Un total de 4.676 dones (44,2 % sobre el total d'atletes)¹ van prendre-hi part. Per primer cop a la història, tots els comitès olímpics nacionals van incorporar dones als seus equips. Àrabia Saudita, Qatar i Brunei van incloure per primera vegada competidores femenines. Altres països, com Afganistan, van incorporar dones en una de les disciplines essencials dels Jocs, l'atletisme. Aquest seguit d'elements obre noves possibilitats per avaluar la qualitat del tractament que aquestes esportistes van rebre a la premsa internacional de referència.

A partir dels fonaments teòrics sobre l'ètica periodística i la informació esportiva, l'objectiu essencial de la recerca ha estat analitzar el tractament de vuit dones musulmanes als Jocs Olímpics de Londres 2012 a tres diaris de qualitat del Regne Unit, els Estats Units d'Amèrica (EUA) i Espanya. Les esportistes estudiades han estat Wojdan Shaherkani i Sarah Attar (Àrabia Saudita), Tahmina Kohistani (Afganistan), Maziah Mahusin (Brunei) i Noor Al-Malki, Bahiya Al-Hamad, Nada Arakji i Aia Mohamed (Qatar).

S'han contrastat els resultats amb les prescripcions descrites als codis ètics, fonts directes de la deontologia substantiva (Casasús, 2011) i documents essencials en els sistemes de rendiment de comptes dels mitjans de comunicació (Bertrand, 2001). Els codis nacionals i transnacionals consultats han estat els següents: *Principis internacionals d'ètica professional del periodisme* (UNESCO); *Declaració de principis sobre la conducta dels periodistes* (Federació Internacional de Periodistes, FIP); Resolució 1003 sobre ètica periodística del Consell d'Europa; *Editors' Code of Practice* (Press Complaints Commission, PCC); *Code of Conduct* (National Union of Journalists, NUJ); *Code of Ethics* (Society of Professional Journalists, SPJ); *Statement of Principles* (American Society of News Editors, ASNE), i el *Código deontológico de la profesión periodística* de la Federación de Asociaciones de Periodistas de España (FAPE). També s'han tingut en compte les recomanacions del codi específic sobre informació esportiva promulgat per l'Associated Press Sports Editors (APSE).

Ètica periodística i informació esportiva

L'ètica periodística, entesa com a terme equivalent a l'excel·lència i la qualitat informativa (Restrepo, 2012), fa referència als

principis morals, reflectits en les normes escrites o no escrites, que prescriuen com han d'actuar els periodistes per evitar ferir o perjudicar els altres, per exemple, quan recullen la informació, quan decideixen què es publica i quan responen a les crítiques sobre la seva feina. (Franklin *et al.*, 2008: 74)

Autors clau en la matèria com Alsius (2010), Casasús (2011), Christians i Traber (1997), Frost (2011), Knowlton i Reader (2009), Kovach i Rosenstiel (2001), Plaisance (2009) o Sanders (2003) han sistematitzat els principis fonamentals de la deontologia periodística: veritat, justícia, llibertat i responsabilitat.

Si bé aquests principis haurien de regir totes les àrees informatives, els acadèmics han detectat una sèrie de mancances ètiques en el periodisme esportiu, com ara el mal criteri en la selecció de les notícies; la manca de rigor; el sensacionalisme; la poca quantitat, qualitat i varietat de les fonts emprades, i l'ús d'estereotips (Boyle, 2006; Oates i Pauly, 2007; Rojas Torrijos, 2011; Rowe, 2007). Aquests problemes han tingut una incidència negativa sobre la credibilitat d'aquest tipus d'informació i dels professionals que l'elaboren (Boyle i Haynes, 2009).

A partir de la proposta d'ítems d'anàlisi de la qualitat del periodisme esportiu realitzada per Ramon (2013), que pren com a base el tesaurus sobre ètica periodística construït per Alsius (1999), s'han seleccionat tres principis deontològics i s'han estudiat diverses qüestions rellevants per als propòsits d'aquest treball. Dins el principi de veritat, s'ha centrat l'anàlisi en la cura i el rigor (exhaustivitat informativa i fonts) i en la neutralitat (sensacionalisme). Dins el principi de justícia, s'ha avaluat la representació quantitativa i qualitativa de les esportistes. Finalment, dins el principi de responsabilitat, s'ha examinat el respecte per la privacitat i les creences religioses.

Principi de veritat

La veritat és un component central en la pràctica periodística (UNESCO, art. 2; FIP, art. 1; Consell d'Europa, art. 4; NUJ, art. 2; SPJ, art. 1; ASNE, art. 4-5; FAPE, art. 2-3). Els professionals han de realitzar la seva tasca de manera rigorosa, efectuant un tractament precís, aprofundit, exhaustiu i contextualitzat dels fets significatius de la realitat social (UNESCO, art. 1-2; FIP, art. 1; Consell d'Europa, art. 17). També han de tenir en compte el caràcter essencial de les fonts (FAPE, art. 13; SPJ, art. 1; ASNE, art. 6; APSE, art. 6). Així mateix, la rellevància informativa no pot ser confosa amb el sensacionalisme (Consell d'Europa, art. 30; SPJ, art. 2). Tot i aquestes premisses, els acadèmics han constatat el mal criteri en la selecció de les notícies i la manca de rigor, així com la baixa quantitat, qualitat i varietat de les fonts en el periodisme esportiu (Oates i Pauly, 2007; Rowe, 2007). També han assenyalat la subordinació d'aquesta especialització a l'entreteniment i l'espectacle (Moragas, 2010), fet que ha conduït a una «trivialització i reblaniment dels continguts» (Rojas Torrijos, 2011: 18).

Principi de justícia

Treballar per assolir la justícia i evitar la discriminació i els estereotips és una obligació extensament descrita als codis deontològics (UNESCO, art. 9; FIP, art. 7; Consell d'Europa, art. 28; SPJ, art. 1; PCC, art. 12; NUJ, art. 10; FAPE, art. 7). Malgrat tot, en el periodisme esportiu, certs grups tradicionalment desfavorits, com les dones, encara «experimenten més dificultats que d'altres a l'hora d'accedir als mitjans» (Alsus, 2010: 113). Quantitativament, nombroses investigacions han constatat la minimització de la cobertura femenina. Qualitativament, la construcció sexista i patriarcal del periodisme esportiu (Claringbould *et al.*, 2004) s'ha traduït en l'ús repetit d'estereotips i clixés, com ara les referències als atributs físics i la vestimenta de les esportistes, l'èmfasi en el seu caràcter emocional, el comentari sobre aspectes extraesportius o la trivialització dels seus èxits (Bernstein, 2002; Billings *et al.*, 2012).

En el cas de les esportistes musulmanes, la seva presència ha estat marginada als mitjans de comunicació, en gran manera, per la seva baixa participació als Jocs Olímpics a causa de condicionants històrics, culturals, econòmics, polítics, socials i religiosos (Benn i Dagkas, 2012; Pfister, 2010; Sfeir, 1985; Walseth i Fasting, 2003). Treballs precedents han detectat la reiteració d'estereotips com la noció d'alteritat i el xoc entre cultures (Malcolm *et al.*, 2010; Jarvie i Thornton, 2012). També s'ha fet palesa una atenció excessiva en la vestimenta de les esportistes, caracteritzada per l'ús del hijab (Lenskyj, 2012; Shirazi i Mirshra, 2010).

Principi de responsabilitat

Cal conjugar la llibertat d'expressió amb la *responsabilitat* (UNESCO, art. 3; Consell d'Europa, art. 1; ASNE, art. 1), concepte que fa referència a la conformitat general amb tots els principis ètics i el desenvolupament d'una correcta conducta professional (Alsus, 2010). Els periodistes han de vetllar per la privacitat (UNESCO, art. 6; Consell d'Europa, art. 23-24; NUJ, art. 6; PCC, art. 3; SPJ, art. 2; FAPE, art. 4) i han d'establir els límits entre les vides públiques i privades dels esportistes. També han de mostrar un respecte màxim per les creences religioses (UNESCO, art. 9; FIP, art. 7; FAPE, art. 7). En referència a aquest aspecte, alguns investigadors han detectat la repetició sistemàtica de l'estereotip que caracteritza l'islam com una religió tancada, monolítica i opressiva (Benn i Dagkas, 2012; Malcolm *et al.*, 2010).

Metodologia

Preguntes de recerca

La investigació s'ha construït a partir d'una pregunta principal i tres subpreguntes de recerca, que s'han abordat a través de l'anàlisi empírica:

— *Pregunta principal*: En quina mesura la premsa de referència britànica, nord-americana i espanyola va respectar els principis deontològics de veritat, justícia i responsabilitat en el seu tractament de les vuit esportistes musulmanes als Jocs Olímpics de Londres 2012?

— *Pregunta de recerca núm. 1*: Van respectar els mitjans de comunicació el principi de veritat, aportant un tractament complet, rigorós i contextualitzat per comprendre la seva participació? Quin ventall de fonts es van emprar? Es van incloure elements sensacionalistes?

— *Pregunta de recerca núm. 2*: En referència al principi de justícia, van proporcionar els mitjans de comunicació un tractament adequat per comprendre la fita que va representar la inclusió d'aquestes esportistes als Jocs Olímpics? Es van emprar construccions estereotipades i clixés durant la seva cobertura?

— *Pregunta de recerca núm. 3*: Amb relació al principi de responsabilitat, com van afrontar els mitjans de comunicació el respecte per les creences religioses de les esportistes? Van ometre de les notícies les dades personals que no eren rellevants per a la seva comprensió?

Tècnica d'anàlisi, mostra i objecte d'estudi

Per conduir el treball, s'ha emprat la tècnica de l'anàlisi qualitativa del contingut (Altheide, 1996), que ha permès llegir, interpretar i fer inferències sobre el contingut dels missatges inclosos a la mostra, amb l'objectiu de contrastar les preguntes de recerca amb les característiques dels missatges (Bryman, 2012; Krippendorff, 2004).

La mostra de tres diaris de qualitat (Merrill, 1968) s'ha seleccionat de forma no probabilística (Ruiz Olabuénaga *et al.*, 1998). S'han tingut en compte criteris estratègics com la qualitat i excel·lència dels mitjans de comunicació, la difusió nacional, la rellevància dins dels seus sistemes comunicatius i la capacitat per dur a terme «un periodisme esportiu sistemàtic, aprofundit i rigorós» (Boyle, 2006: 10). S'han seleccionat diaris impresos, per la seva capacitat de treballar amb més profunditat i de realitzar una «anàlisi prèvia i posterior dels esdeveniments» (Boyle, 2006: 54), així com per la seva habilitat per informar sobre aspectes contextuais (Fernández Peña *et al.*, 2010).

Al Regne Unit, s'ha analitzat *The Guardian* (1821), un dels diaris més respectats per la seva credibilitat i excel·lència periodística. Presenta una difusió

mitjana² de 196.004 exemplars diaris. La seva edició dominical, *The Observer*, té una difusió de 224.018 exemplars. Als Estats Units, *The New York Times* (1851) es «considera el mitjà nord-americà més respectat» (Dearing i Rogers, 1996: 32). Ocupa la segona plaça en termes de difusió als EUA amb 731.513 exemplars.³ El mitjà espanyol seleccionat és *El País* (1976), reconegut com el diari més prestigiós, llegit i venut a Espanya, amb una difusió de 324.814 exemplars.⁴ En aquests diaris, l'objecte d'estudi ha estat la informació referent a la participació de les vuit esportistes musulmanes a Londres 2012. El període d'observació comprèn trenta-tres dies, des del 13 de juliol fins al 14 d'agost de 2012.

Resultats

Principi de veritat

Cura i rigor

Els mitjans de comunicació van proporcionar un tractament complet i contextualitzat que va permetre comprendre, en termes generals, la participació de les atletes (UNESCO, art. 1-2; FIP, art. 1; Consell d'Europa, art. 17; SPJ, introducció; ASNE, art. 4). Les referències a les esportistes es van incloure en vint-i-cinc peces, sumant els tres diaris. Aquesta xifra és significativa si es contrasta amb la seva tradicional minimització a la informació esportiva. Malgrat tot, cal assenyalar que, mentre que *The Guardian* i *The New York Times* van fer-ne menció en quinze i nou peces respectivament, *El País* només va incloure una peça que fes referència a les esportistes a la seva edició impresa (taula 1).

Segons el nombre d'articles en què es va mencionar cada esportista, s'aprecia que les saudites Shaherkani i Attar van ser les més esmentades. Les van seguir Al-Malki (cinc mencions), Kohistani (quatre mencions) i Mahusin i Al-Hamad (dues mencions cadascuna). És molt significatiu destacar que les altres dues esportistes considerades a l'estudi (la nedadora Nada Arakji i la jugadora de

TAULA 1. Nombre de peces dedicades a les esportistes objecte d'estudi

Mitjà	Nombre de peces
<i>The Guardian</i>	15
<i>The New York Times</i>	9
<i>El País</i>	1
Total	25

FONT: Elaboració pròpia.

TAULA 2. Nombre de peces en què es van mencionar cadascuna de les esportistes

<i>Esportista</i>	<i>País</i>	<i>Esport</i>	<i>'The Guardian'</i>	<i>'NYT'</i>	<i>'El País'</i>	<i>Total</i>
Wojdan Shaherkani	Aràbia Saudita	Judo	9	8	1	18
Sarah Attar	Aràbia Saudita	Atletisme	7	8	1	16
Tahmina Kohistani	Afganistan	Atletisme	3	1	0	4
Noor Al-Malki	Qatar	Atletisme	3	1	1	5
Maziah Mahusin	Brunei	Atletisme	0	1	1	2
Bahiya Al-Hamad	Qatar	Tir	1	1	0	2
Nada Arakji	Qatar	Natació	0	0	0	0
Aia Mohamed Majdi	Qatar	Tennis taula	0	0	0	0

FONT: Elaboració pròpia.

tennis de taula Aia Mohamed, ambdues de Qatar) no van obtenir cap menció en tota la mostra (taula 2).

Algunes d'aquestes peces van ocupar un espai molt notable, des de mitja pàgina fins a dues pàgines. En són exemples les cròniques publicades després del combat de Wojdan Shaherkani contra Melissa Mojica (4 agost 2012), com ara «Cheers and tears for first Saudi female competitor» (*The Guardian*) o «Saudis Greet Olympic First With a Shrug» (*The New York Times*). L'única peça d'*El País*, titulada «Los Juegos de las mujeres, un hito en Londres» (27 juliol 2012), va ser una doble pàgina en què explicà amb detall el cas de Noor Al-Malki, però en què també es van mencionar altres esportistes.

A través d'aquestes peces, els mitjans de comunicació van proveir les dades esportives rellevants per entendre el desenvolupament i els resultats dels esdeveniments en què van participar les atletes. Malgrat això, la virtut del tractament va ser la contextualització i expansió de la cobertura (Billings, 2008; Boyle, 2006) a tota la complexitat i les qüestions significatives de caràcter social, polític i cultural relacionades amb la seva participació.

De manera rigorosa, els mitjans de comunicació van aprofundir en les grans limitacions i problemes a què s'enfronten les esportistes d'aquests països. En primer lloc, es va explicar la falta d'infraestructures esportives i les difícils condicions econòmiques i de vida que experimenten aquestes regions (Benn i Dagkas, 2012; Pfister, 2010; Sfeir, 1985). Es va posar de manifest que «les atletes estan condemnades a entrenar-se en la marginalitat» (*El País*, 23 juliol 2012) i es van emprar fonts com Ajmal Faizzada, campió nacional de judo de l'Afganistan, per remarcar els problemes relacionats amb l'economia, la guerra

i els escassos recursos per entrenar-se (*The Guardian*, 25 juliol 2012). En segon lloc, es va aprofundir en l'oposició a la participació esportiva de les dones per part dels líders i grups conservadors islamistes. Com el mateix *The Guardian* va assenyalar sobre Tahmina Kohistani, aquesta «ha d'enfrontar-se al repte diari de ser una corredora en un país on molts homes encara pensen que les dones no haurien de prendre part en l'esport». *The New York Times* (14 juliol 2012) va remarcar com les severes restriccions quotidianes en països com l'Aràbia Saudita no només afecten el terreny esportiu, sinó tot un seguit d'àmbits com la mobilitat, el matrimoni o l'economia personal.

En tercera instància, es va incidir de forma crítica en els obstacles relacionats amb les polítiques governamentals. Es va explicitar que el Ministeri d'Educació de l'Aràbia Saudita prohibeix l'educació física per a les noies, que no poden practicar esport ni en l'àmbit escolar ni en altres contextos (*The Guardian*, 1 agost 2012). Com Minky Worden, portaveu de l'associació Human Rights Watch, va reconèixer a *The New York Times* (14 juliol 2012), a «milions de dones i noies a l'Aràbia Saudita encara se'ls nega una oportunitat per participar per una qüestió de política governamental».

A banda d'aquestes qüestions, els mitjans de comunicació també van aprofundir en l'increment de participació de les dones als Jocs Olímpics al llarg de les darreres dècades (*The Guardian*, 4 agost 2012) i van aportar informació de context sobre la baixa cobertura mediàtica dedicada a l'esport femení fora d'aquest marc (*The Observer*, 5 agost 2012).

Selecció, citació i credibilitat de les fonts

Durant el període d'anàlisi, els mitjans de comunicació van tenir en compte la importància essencial de les fonts (FAPE, art. 13; SPJ, art. 1; ASNE, art. 6; APSE, art. 6) i van incloure un ampli ventall de fonts representatives, fiables i pertinents per tractar la informació (Frost, 2011; Garrison i Sabljak, 1993; Rojas Torrijos, 2011). A més de la informació de primera mà (periodistes i corresponents a Londres), es van entrevistar esportistes (Tahmina Kohistani, Wojdan Shaherkani, Noor Al-Malki, Sarah Attar, Bahiya Al-Hamad, Maziah Mahusin i Melissa Mojica), es va comptar amb la visió d'organitzacions (Human Rights Watch, Muslim Women's Sport Foundation, Women's Sport and Fitness Foundation) i es van incloure els punts de vista d'experts i acadèmics, com Emma Tarlo (autora del llibre *Visibly Muslim: Fashion, Politics, Faith*), Eman al-Nafjan (autora del blog *saudiwoman.me*), Janice Forsyth (directora del Centre Internacional d'Estudis Olímpics de la Universitat d'Ontario Occidental) o Lina al-Maena (fundadora d'una lliga de bàsquet femenina a Jeddah). A més, es van tenir en consideració les perspectives dels representants del Comitè Olímpic

Internacional (COI) (Jacques Rogge i Emmanuelle Moreau), del Comitè Organitzador (Debbie Jevans) i de la federació de judo i taekwondo de l'Àrabia Saudita (Hani Kamal Najm).

És significatiu apreciar com també es va aconseguir un equilibri en introduir veus escèptiques sobre la inclusió de les esportistes de l'Àrabia Saudita. Activistes com Aziza al-Yousef o Rasha al-Duwaisi van afirmar que la participació d'aquestes atletes no era un pas endavant pels drets de les dones, perquè «se'ls havia atorgat un lloc als Jocs Olímpics però no el dret de guanyar-se una plaça a l'equip». A més, van explicitar que el Govern saudita havia acceptat la seva inclusió únicament perquè el COI podria haver vetat la participació del país als Jocs (*The New York Times*, 4 agost 2012).

Sensacionalisme i espectacularització

Respecte a la neutralitat, els mitjans de comunicació van evitar el sensacionalisme (Consell d'Europa, art. 30; SPJ, art. 2). L'única excepció es localitza en dues peces, on es van citar missatges procedents de Twitter en què s'utilitzaven expressions com «prostitutes olímpiques» (*The Guardian*, 1 agost 2012) o comentaris que emfasitzaven l'odi i la denigració envers les dones musulmanes (*The New York Times*, 4 agost 2012).

Principi de justícia

En referència al principi deontològic de justícia, els mitjans de comunicació van proporcionar un tractament positiu de les esportistes musulmanes, subratllant la importància fonamental de la seva inclusió als Jocs Olímpics. Expressions com «una victòria per la igualtat de gènere» o «Tot el món és un guanyador» són indicatives del suport per part dels mitjans de comunicació envers l'assoliment d'aquesta fita. Els diaris també van demostrar ser conscients que queda un llarg camí per aconseguir una igualtat real, com es va descriure a la peça «A Giant Leap for Women, but Hurdles Remain» (*The New York Times*, 30 juliol 2012). La segregació esportiva en molts països i la concentració del poder del moviment olímpic a les mans d'homes europeus són dues qüestions clau a redreçar, segons el text.

Tot i això, els mitjans de comunicació van fer ús de determinades construccions estereotipades i clixés, malgrat que les recomanacions ètiques en remarquen inequívocament l'exclusió (UNESCO, art. 9; FIP, art. 7; Consell d'Europa, art. 28; SPJ, art. 1; PCC, art. 12; NUJ, art. 10; FAPE, art. 7; APSE). En primer lloc, es va atorgar un protagonisme excessiu a la vestimenta de les esportistes. El hijab no només es va mencionar en un 56 % de les peces, sinó que també es

va assenyalar com a element central de conflicte simbòlic (Lenskyj, 2012; Shirazi i Mirshra, 2010), com es va poder apreciar en la controvèrsia amb la Federació Internacional de Judo, que inicialment va prohibir la participació de Shaherkani. No obstant això, no es va aprofitar l'oportunitat per explicar en detall un seguit de conceptes arrelats en la seva tradició, com el requeriment a la modèstia de l'islam (Kay, 2006), que haurien proporcionat més elements al lector per comprendre per què les dones musulmanes es cobreixen quan desenvolupen la seva activitat en un espai públic.

En segon lloc, es localitzen estereotips que emfasitzen les característiques psicològiques i l'emocionalitat de les esportistes. Aquestes frases són indicatives d'un tractament de gènere esbiaixat, que contribueix a caracteritzar les dones només com a éssers emocionals, fràgils i dependents. Un exemple clar es pot trobar a les referències a les llàgrimes, inseguretat i por de Shaherkani: «Va caminar cap als braços del seu pare, un àrbitre de judo que també és el seu entrenador, i va començar a plorar»; «Estava trastornada i espantada al començament [...]. No estava còmoda perquè no tenia cap experiència en grans esdeveniments» (*The Guardian*, 4 agost 2012).

En tercer lloc, cal comentar que, fins a un cert punt, els tres diaris van trivialitzar els mèrits de les participacions de les esportistes. Es va incidir reiteradament en la seva condició de convidades als Jocs Olímpics («la majoria d'aquestes competidores àrabs vénen als Jocs amb una invitació o *wild card*, i no després de superar els processos de qualificació», *El País*, 23 juliol 2012). Els periodistes van donar per fet que no podrien triomfar durant la cita olímpica, sinó que la seva participació tenia únicament un caràcter simbòlic. La frase següent d'*El País* (23 juliol 2012) sobre Noor Al-Malki sintetitza clarament aquesta tendència: «Segurament no superarà les preliminars, perquè el seu millor rècord està lluny del mínim B. Però la seva cursa és una altra. Té una aspiració política, trencar una altra barrera en l'esport femení.» Una construcció similar s'observa a *The New York Times* (4 agost 2012): «Guanyar mai va ser l'objectiu. Ningú esperava que Wojdan Shaherkani, de setze anys, la primera saudita olímpica que competeix, derrotés la seva oponent. La idea era capgirar les actituds sexistes a l'Àrab Saudita.» *The Guardian* (14 agost 2012) també va descriure Shaherkani com a objecte de la compassió dels rivals: «només va ser probablement gràcies a la cortesia esportiva que es va permetre que es mantingués dreta durant 82 segons abans de ser derrotada per la seva oponent».

Finalment, en determinades ocasions, els mitjans de comunicació van contribuir a reforçar la noció d'*alteritat*. *The Observer* (5 agost 2012) va incloure Wojdan Shaherkani en una peça titulada «Upsets and oddities: 12 things you might have missed so far». Sota la paraula *raresa*, la peça també va incloure informació sobre l'arquer cec sudcoreà Im Dong Hyun, el competidor més ve-

terà (Hiroshi Hoketsu) o la tiradora Nur Suryani Mohammed Taibi (embarassada de vuit mesos). La inclusió de l'esportista sota aquesta categoria ressaltà la seva «diferència» i trivialitzà la seva contribució esportiva.

Principi de responsabilitat

Dins el principi de responsabilitat, els mitjans de comunicació van mostrar un complet respecte per les creences religioses (UNESCO, art. 9; FIP, art. 7; FAPE, art. 7). És rellevant destacar que no es va emprar l'estereotip que l'islam no és positiu sobre l'esport, perquè tal com assenyalen els acadèmics, l'islam considera l'esport com a activitat beneficosa pel que fa a salut i oci (Amara, 2008; Walseth i Fasting, 2003). Per consegüent, els diaris no van utilitzar expressions irrespectuoses per dirigir-se a l'Islam, com *immutable, monolític, intolerant, irracional, sexista, misogin, culturalment opressiu, patriarcal o fonamentalista* (Benn i Dagkas, 2012; Jarvie i Thornton, 2012; Malcolm *et al.*, 2010; Vintges, 2012).

Finalment, en referència a la privacitat, es van ometre de les notícies les dades personals de les esportistes que no eren rellevants per a la seva comprensió (UNESCO, art. 6; Consell d'Europa, art. 23-34; NUJ, art. 6; PCC, art. 3; SPJ, art. 2; FAPE, art. 4). L'única peça que excepcionalment va incloure informació d'aquest tipus va ser «Patch of Saudi Arabia trailblazer runs through the United States» (*The New York Times*, 14 juliol 2012), en què es van incloure detalls sobre els estudis o les preferències d'oci de Sarah Attar. A més, va explicar que la família d'Attar va demanar a la Universitat de Pepperdine (on estudia i competeix) que retirés les seves fotografies i els noms dels seus familiars del seu lloc web. Algunes d'aquestes imatges mostraven l'atleta competint amb samarreta, pantalons curts i sense mocador.

Conclusions

L'estudi demostra que, malgrat que les esportistes dels països musulmans ja no són invisibles als mitjans de comunicació, queda un llarg camí per recórrer pel que respecta a la naturalesa del seu tractament. Els mitjans de comunicació van dedicar espai per explicar les fites assolides per les esportistes a Londres 2012, fet que contrasta amb la seva minimització en el periodisme esportiu (Kay i Jeanes, 2008; Wensing i Bruce, 2003). També es va desafiar la tradicional «perspectiva blanca i etnocèntrica» en l'elaboració de la informació (Farrington *et al.*, 2012: 54), proporcionant un aparador per transmetre amb rigor i de forma contextualitzada els avenços de les esportistes musulmanes, que van aconseguir un reconeixement i una difusió internacionals. En línies

generals, els diaris van complir amb els principis deontològics i els codis ètics nacionals i transnacionals.

Malgrat tot, l'anàlisi posa de manifest la pervivència de certs estereotips de gènere. Si bé la propagació d'aquests mecanismes no és responsabilitat exclusiva dels mitjans de comunicació, no es pot obviar que aquests contribueixen de manera substancial a difondre'ls, amplificar-los i situar-los dins de l'imaginari social. En un escenari caracteritzat per l'exigència ètica dels mitjans de comunicació i la fonamentació moral dels professionals (Aznar, 2005; Billings, 2010; Knowlton i Reader, 2009; Rowe, 2007; Wulfemeyer, 1985), és crucial que els periodistes es comprometin a reflectir l'activitat esportiva de les dones de manera més justa i realista. Per fer-ho, es recomana l'elaboració i el foment entre els professionals d'un codi deontològic específic, centrat de manera exclusiva a marcar les pautes d'actuació en el tractament del gènere a la comunicació esportiva.

Paral·lelament, s'assenyala la pertinència de seguir monitorant des d'una òptica acadèmica la qualitat i l'ètica en la cobertura de les esportistes en les properes cites olímpiques (Sotxi 2014, Rio 2016, Pyeongchang 2018 i Tòquio 2020). També resultarà adient ampliar la mostra amb altres publicacions de referència del Regne Unit, Estats Units, Espanya, així com d'altres sistemes mediàtics i cultures periodístiques d'Europa i d'arreu del món. En darrera instància, serà enriquidor triangular l'anàlisi del contingut amb entrevistes en profunditat amb periodistes, representants dels mitjans de comunicació, acadèmics i experts, esportistes i ciutadans, tenint en consideració que la interpretació de la producció i l'audiència de l'esport mediat segueix sent una àrea poc explorada (Bruce, 2013). Aquesta tècnica permetrà examinar els valors i les rutines professionals, així com les expectatives que el públic té dels continguts del periodisme esportiu. Els resultats de nous estudis aportaran un coneixement més ric sobre la matèria i permetran aprofundir en les qüestions tractades durant aquest article.

Bibliografia

- ALSÍUS, Salvador. *Codis ètics del periodisme televisiu*. Barcelona: Pòrtic, 1999.
- ALSÍUS, Salvador (ed.). *The Ethical values of journalists: Field research among media professionals in Catalonia*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2010.
- ALTHEIDE, David L. *Qualitative media analysis*. Thousand Oaks, Califòrnia: Sage, 1996.
- AMARA, Mahfoud. «An introduction to the study of sport in the Muslim world». A: HOULIHAN, Barrie (ed.). *Sport and society: A student introduction*. Londres: Sage, 2008.
- AMERICAN SOCIETY OF NEWSPAPERS EDITORS (ASNE). *Statement of principles* [en línia], 1975. <<http://asne.org/content.asp?pl=24&sl=171&contentid=171>> [Consulta: 20 juny 2013].

- ASSOCIATED PRESS SPORTS EDITORS (APSE). *Ethical guidelines* [en línia], 1975. <<http://apsportseditors.org/apse-ethics-guidelines/>> [Consulta: 20 juny 2013].
- AZNAR, Hugo. *Ética de la comunicación y nuevos retos sociales: Códigos y recomendaciones para los medios*. Barcelona: Paidós, 2005.
- BENN, Tansin; DAGKAS, Symeon. «The Olympic Movement and Islamic culture: conflict or compromise for Muslim women?». *International Journal of Sport Policy and Politics* (2012), p. 1-14.
- BERNSTEIN, Alina. «Is it time for a victory lap?». *International Review for the Sociology of Sport*, 37, 3-4 (2002), p. 415-428.
- BERTRAND, Claude-Jean. *M*A*S Transaction*. Cresskill, Nova Jersey: Hampton Press, 2001.
- BILLINGS, Andrew C. *Olympic media: Inside the biggest show on television*. Londres: Routledge, 2008.
- *La comunicación en el deporte*. Barcelona: Aresta: UOC, 2010.
- BILLINGS, Andrew C.; BUTTERWORTH, Michael L.; TURMAN, Paul D. *Communication and sport: Surveying the field*. Thousand Oaks, Califòrnia: Sage, 2012.
- BOYLE, Raymond. *Sports journalism: Context and issues*. Londres: Sage, 2006.
- BOYLE, Raymond; HAYNES, Richard. *Power play: Sport, the media and popular culture*. 2a ed. Edimburg: Edinburgh University Press, 2009.
- BRUCE, Toni. «Reflections on communication and sport: On women and femininities». *Communication & Sport*, 1, 1 (2013), p. 125-137.
- BRYMAN, Alan. *Social research methods*. 4a ed. Oxford: Oxford University Press, 2012.
- CASASÚS, Josep Maria. «Per un sistema general de la deontologia periodística». *Periodística*, 13 (2011), p. 9-25.
- CHRISTIANS, Clifford G.; GLASSER, Theodore L.; MCQUAIL, Denis; NORDENSTRENG, Kaarle; WHITE, Robert A. *Normative theories of the media: Journalism in democratic societies*. Urbana: University of Illinois Press, 2009.
- CHRISTIANS, Clifford G.; TRABER, Michael. *Communication ethics and universal values*. Thousand Oaks, Califòrnia: Sage, 1997.
- CLARINGBOULD, Inge; KNOPPERS, Annelies; ELLING, Agnes. «Exclusionary practices in sport journalism». *Sex Roles*, 51, 11-12 (2004), p. 709-718.
- CONSELL D'EUROPA. *Resolució 1.003 sobre Ètica Periodística* [en línia], 1993. <<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta93/ERES1003.htm>> [Consulta: 20 juny 2013].
- DEARING, James W.; ROGERS, Everett M. *Agenda-setting*. Thousand Oaks, Califòrnia: Sage, 1996.
- DEUZE, Mark. «What is journalism?: Professional identity and ideology of journalists reconsidered». *Journalism*, 6, 4 (2005), p. 442-464.
- FARRINGTON, Neil; KILVINGTON, Daniel; PRICE, John; SAEED, Amir. *Race, racism and sports journalism*. Abingdon: Routledge, 2012.
- FEDERACIÓ D'ASSOCIACIONS DE PERIODISTES D'ESPANYA (FAPE). *Codi deontològic de la professió periodística* [en línia], 1993. <<http://www.fape.es/codigo-deontologico.htm>> [Consulta: 20 juny 2013].

- FEDERACIÓ INTERNACIONAL DE PERIODISTES (FIP). *Declaració de la conducta dels periodistes* [en línia], 1954. <<http://www.ifj.org/en/pages/journalism-ethics>> [Consulta: 20 juny 2013].
- FERNÁNDEZ PEÑA, Emilio; MORAGAS, Miquel de; LALLANA, Ibone; REZENDE, Anna. «Spain: The power of a mega event which eclipses criticism». *The International Journal of the History of Sport*, 27, 9-10 (2010), p. 1634-1674.
- FRANKLIN, Bob; HAMER, Martin; HANNA, Mark; KINSEY, Marie; RICHARDSON, John E. *Key concepts in journalism studies*. Londres: Sage, 2005.
- FROST, Chris. *Journalism ethics and regulation*. 3a ed. Harlow; Nova York: Pearson, 2011.
- GARRISON, Bruce; SABLJAK, Mark. *Sports reporting*. 2a ed. Ames, Iowa: Iowa State University Press, 1993.
- HARDY, Jonathan. *Western media systems*. Londres: Routledge, 2008.
- HORNE, John; WHANNEL, Garry. *Understanding the Olympics*. Abingdon; Nova York: Routledge, 2012.
- JARVIE, Grant; THORNTON, James. *Sport, culture and society*. 2a ed. Abingdon: Routledge, 2012.
- KAY, Tess. «Family influences on Muslim young women's participation in sport». *International Review for the Sociology of Sport*, 41, 3-4 (2006), p. 357-373.
- KAY, Tess; JEANES, Ruth. «Women, sport and gender inequity». A: HOULIHAN, Barrie (ed.). *Sport and society: A student introduction*. Londres: Sage, 2008, p. 130-154.
- KNOWLTON, Steven; READER, Bill. *Moral reasoning for journalists*. 2a ed. Westport, Connecticut: Praeger, 2009.
- KOVACH, Bill; ROSENSTIEL, Tom. *The elements of journalism: What newspeople should know and the public should expect*. Nova York: Three Rivers Press, 2001.
- KRIPPENDORFF, Klaus. *Content analysis: An introduction to its methodology*. 2a ed. Thousand Oaks, Califòrnia: Sage, 2004.
- LENSKYI, Helen Jefferson. «The Olympic Industry and women: An alternative perspective». A: LENSKYI, Helen Jefferson; WAGG, Stephen (ed.). *The Palgrave handbook of Olympic studies*. Basingstoke: Palgrave MacMillan, 2012, p. 430-442.
- MALCOLM, Dominic; BAIRNER, Alan; CURRY, Graham. «“Woolmergate”: Cricket and the representation of Islam and Muslims in the British press». *Journal of Sport and Social Issues*, 34, 2 (2010), p. 215-235.
- MARKULA, Pirkko (ed.). *Olympic women and the media: International perspectives*. Basingstoke: Palgrave MacMillan, 2009.
- MERRILL, John Calhoun. *The elite press: Great newspapers of the world*. Nova York: Pitman, 1968.
- MIAH, Andy; GARCÍA, Beatriz. *The Olympics: The Basics*. Abingdon: Routledge, 2012.
- MORAGAS, Miquel de. *Comunicación y deporte en la era digital* [en línia]. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics UAB, 2010. <http://ceo.uab.es/2010/docs/wp107_spa.pdf> [Consulta: 20 juny 2013].
- NATIONAL UNION OF JOURNALISTS (NUJ). *Code of Conduct* [en línia], 1936 (actualitzat el 2013). <<http://www.nuj.org.uk/documents/nuj-code-of-conduct/nuj-code-of-conduct.pdf>> [Consulta: 20 juny 2013].

- OATES, Thomas P.; PAULY, John. «Sports journalism as moral and ethical discourse». *Journal of Mass Media Ethics*, 22, 4 (2007), p. 332-347.
- PARRY, Jim. «Sport and Olympism: Universals and multiculturalism». *Journal of the Philosophy of Sport*, 33, 2 (2006), p. 188-204.
- PFISTER, Gertrud. «Outsiders: Muslim women and Olympic Games — Barriers and opportunities». *The International Journal of the History of Sport*, 27, 16-18 (2010), p. 2925-2957.
- PLAISANCE, Patrick Lee. *Media ethics: Key principles for responsible practice*. Thousand Oaks, Califòrnia: Sage, 2009.
- PRESS COMPLAINTS COMMISSION (PCC). *Editors' Code of Practice* [en línia], 1991 (actualitzat el 2012). <http://www.pcc.org.uk/assets/696/Code_of_Practice_2012_A4.pdf> [Consulta: 20 juny 2013].
- RAMON, Xavier. «Ètica i periodisme esportiu: una proposta d'ítems d'anàlisi per avaluar la qualitat de la cobertura de l'esport als mitjans de comunicació». *Comunicació: Revista de Recerca i d'Anàlisi*, 30, 2 (2013), p. 55-74.
- RESTREPO, Javier Darío. «Els nous dilemes ètics». Conferència del Col·legi de Periodistes de Catalunya. 16 de maig de 2012.
- RIVENBURGH, Nancy K. «The Olympic Games: Twenty-First Century challenges as a global Media Event». *Culture, Sport and Society*, 5, 3 (2002), p. 32-50.
- ROJAS TORRIJOS, José Luis. *Periodismo deportivo de calidad: propuesta de un modelo de libro de estilo panhispánico para informadores deportivos*. Madrid: Fragua, 2011.
- ROWE, David. «Sports journalism: Still the “toy department” of the news media?». *Journalism*, 8, 4 (2007), p. 385-405.
- RUIZ OLABUÉNAGA, José Ignacio; ARISTEGUI, Iratxe; MELGOSA, Leire. *Cómo elaborar un proyecto de investigación social*. Bilbao: Universidad de Deusto, 1998.
- SANDERS, Karen. *Ethics and journalism*. Londres: Sage, 2003.
- SFEIR, Leila. «The Status of Muslim women in sport: Conflict between cultural tradition and modernization». *International Review for the Sociology of Sport*, 20, 4 (1985), p. 283-306.
- SHIRAZI, Faegheh; MIRSHRA, Smeeta. «Young Muslim women on the face veil (niqab): A tool of resistance in Europe but rejected in the United States». *International Journal of Cultural Studies*, 13, 1 (2010), p. 43-62.
- SOCIETY OF PROFESSIONAL JOURNALISTS (SPJ). *Code of Ethics* [en línia], 1996. <<http://www.spj.org/pdf/ethicscode.pdf>> [Consulta: 20 juny 2013].
- UNESCO. *Principis internacionals sobre ètica periodística* [en línia], 1983. <<http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/images/wmn/code%20of%20Ethics%20Collegio%20de%20periodistas.pdf>> [Consulta: 20 juny 2013].
- VINTGES, Karen. «Muslim women in the western media: Foucault, agency, governmentality and ethics». *The European Journal of Women's Studies*, 19, 3 (2012), p. 283-298.
- WALSETH, Kristin; FASTING, Kari. «Islam's view on physical activity and sport. Egyptian women interpreting Islam». *International Review for the Sociology of Sport*, 38, 1 (2003), p. 45-60.
- WENSING, Emma H.; BRUCE, Toni. «Bending the rules. Media representations of gender during an international sporting event». *International Review for the Sociology of Sport*, 38, 4 (2003), p. 387-396.

WULFEMEYER, K. Tim. «Ethics in sports journalism: Tightening up the code». *Journal of Mass Media Ethics*, 1, 1 (1985), p. 57-67.

Notes

(1) Fonts: *Women in the Olympic Movement* (en línia), <http://www.olympic.org/Documents/Reference_documents_Factsheets/Women_in_Olympic_Movement.pdf> (consulta: 20 juny 2013).

(2) Font sobre la difusió dels diaris britànics: «ABCs: National daily newspaper circulation April 2013» i «ABCs: National Sunday newspaper circulation February 2013» (en línia), <<http://www.guardian.co.uk/media/table/2013/may/10/abcs-national-newspapers>>, <<http://www.guardian.co.uk/media/table/2013/may/10/abcs-national-newspapers1>> (consulta: 20 juny 2013).

(3) Font sobre la difusió dels diaris nord-americans: «Top 25 U. S. Newspapers for March 2013» (en línia), <<http://www.auditedmedia.com/news/blog/top-25-us-newspapers-for-march-2013.aspx>> (consulta: 20 juny 2013).

(4) Font: Oficina de la Justificació de la Difusió (OJD) (en línia), <<http://www.ojd.es/>> (consulta: 20 juny 2013).

Dades de l'autor

Xavier Ramon (1987) és professor i investigador del Departament de Comunicació de la Universitat Pompeu Fabra (UPF). És doctorand en comunicació, màster en estudis avançats en comunicació social (2012) i llicenciat en periodisme (2011) i comunicació audiovisual (2009) per la UPF. Les seves àrees d'interès són l'ètica periodística i la qualitat informativa, el periodisme esportiu i els estudis olímpics. És membre del Grup de Recerca en Periodisme (GRP).